

איש חי
רב פעלים
רודף צדקה וחסד
ר'
משה שניצר
ז"ל
ב"ר מנחם מנדל ז"ל
תנצב"ה

מאורות הדף היומי

עלון שבועי ללומדי "הדף היומי"

האשה
החשובה רודפת
צדקה וחסד
מרת
רודה שניצר
ע"ה
ב"ר מאיר ז"ל
תנצב"ה

י"ו ע"י ביהמ"ד למגידי שיעור "דף היומי" בראשות הגר"ד קובלסקי שליט"א ♦ לע"נ הר"ר מרדכי קלמן (מוטי) זיסר ב"ר משה יצחק ז"ל

גליון מס' 1335

מסכת סנהדרין ה' - י"א ♦ נגעים י"א, ה' - י"א, ט'

בס"ד, כ"א כסלו תשפ"ה

השבוע בגליון

- ♦ "מנהג" אינו יכול להקבע בדבר שאינו מצוי
- ♦ תשובת חכמי ישראל לצוררי היהודים
- ♦ קידוש החודש והלוחות שלנו

- ♦ גבולות ירושלים ההיסטורית
- ♦ ה"עיר העתיקה", אינה עתיקה כל כך
- ♦ פרשת מיאונה של סולקא, גיסתו של רבי יעקב פולק

ניתן לקבל את הגליון בדוא"ל מידי שבוע חינם
להצטרפות: meorot@meorot.co.il

דבר העורך

הסיפור שעל המצבה

כמה מלים מרובעות החקוקות על מצבה אפרורית וצנועה, אשר צורתה ומיקומה אינם מסגירים במאומה את ייחודה, טומנות בחובן סיפור חיים מופלא של יהודי שאהב תורה עד כדי מסירות נפש. **העולה** במעלה הר המנוחות, בחלקה שליד קברו של האדמו"ר מבעלזא זצ"ל, יתקל בקבר שעל מצבתו חקוקות המילים הבאות:

פ.ג.

הרה"ח ר' אליעזר יוסף
בהרה"ח ר' יצחק הלוי לדרברג זצ"ל
הרביץ תורה ברבים
למד וחזר בע"פ למעלה מארבעת
אלפים פעם מסכתות ביצה ור"ה
נלב"ע כ"ג סיון תשי"ד
ת.נ.צ.ב.ה.

ובעזרתו כתב:

אולי כדאי לחרות זאת על המצבה
כדי שאולי גם הקורא יקבל עליו לעשות ככה

סמוך למצבה זו ממוקם קברו של נכדו הרה"ח ר' יצחק הלוי קרויז ז"ל, מיקויו ירושלים, והוא טיפל בהקמת המצבה של סבו ובניסוח המילים שעליה, תוך התייעצות עם רבני ירושלים.

דף ב/א אין מוסיפין על העיר ועל העזרות אלא על פי בית דין של שבעים ואחד

גבולות ירושלים ההיסטורית

כידוע, התקדשה ארץ ישראל בקדושה מיוחדת וקיום מצוות רבות מותנה בשהייה בארץ ישראל בלבד, ובקדושה נוספת התקדשה העיר ירושלים (כלים פ"א משנה ח'). במשנתנו מבואר, כי על פי הסכמתם של שבעים ואחד דיניי הסנהדרין ניתן לספח שטחים לעיר הקודש. המשנה (שבועות י"ד) מוסיפה, כי בנוסף להסכמת הסנהדרין הגדולה יש גם צורך בהסכמת המלך, הנביא ובשאלת האורים ותומים. על פי הידוע על קורות ימיה של עיר הנצח, פעם אחת בלבד הגדילו את שטחה. לדעת חוקרים מסויימים, בנייהם הגאון רבי יחיאל מיכל טיקוצ'נינסקי זצ"ל ("עיר הקודש והמקדש" ח"ב פ"ה), הדבר נעשה בימי חזקיהו המלך.

מדברי אבא שאול אנו למדים, כי בירושלים ההיסטורית היו שני סוגי קדושות וכדבריו מופיע בתוספתא (מסכת סנהדרין פ"ג הל' ד'): "שתי בצעין היה בירושלם התחתונה והעליונה התחתונה נתקדשה בכל אילו והעליונה לא קידשוה אלא כשעלו בני הגולה שלא במלך שלא באורים שלא בתומים". [בצע - מקום קיבוץ מים, והכוונה לכל סביבות אותו מקום].

שאלת מקום המצאו של ה"בצע התחתונה" הנזכר, העסיקה רבים, גם חוקרים מבני ברית ושאינם מבני ברית, מן הפן ההיסטורי - ארכיאולוגי, וגם להבדיל - רבנים ויושבי על מדין. שכן, חשיבות הלכתית ראשונה במעלה יש לידיעת גבולות ירושלים הקדושה, מאחר שגם כיום יש מספר הלכות הנוהגות בגבולותיה בלבד. די אם נזכיר מתוכן את ההלכות הבאות: א. אין פודים מעשר שני בירושלים. ב. אין מעבירים עצמות אדם בירושלים (רמב"ם פרק ז' מהלכות בית הבחירה הלכה י"ד ומקורו באבות דרבי נתן פרק ל"ח). ג. אין קוברים מתים בירושלים (רמב"ם שם ומקורו באדר"ג שם), ולדעת חלק מהפוסקים דין זה נוהג גם כיום (עיר הקודש והמקדש ח"ג פרק י"ג, ודלא כ"פאת השלחן" סי' כ"ג ועיי"ש שדן לעניין קברי משפחת סמבוסקי שבמזרח דרום הר ציון). ד. אין מלינים את המת בירושלים (ב"ק פ"ב) ונוהג גם בזמן הזה ("פאת השולחן" פ"ג ס"ק כ"ג, "עיר הקודש והמקדש" ח"ג פרק י"ד, ודלא כרדב"ז שו"ת ח"ב סי' תרל"ג).

אין בידינו ידיעות מוצקות על גבולות העיר. כל העוסקים בנושא מסתמכים על חפירות ארכיאולוגיות, אשר בהן נחשפו שרידי חומות עתיקות, שגילן נקבע לפי החרסים שנמצאו בסמוך אליהן, או לפי גיל אבני החומה. טבעי, איפוא, כי רבו הדעות בנושא זה, ובמסגרת מצומצמת זו נתמקד בדעתו של הגרי"מ טיקוצ'נינסקי זצ"ל בספרו "עיר הקודש והמקדש".

לעילוי נשמת

ר' **יעקב מנחם אדורם** ז"ל ב"ר בן-ציון וגיטל פרידמן הי"ד

נלב"ע כ"א בכסלו תשס"ג **תנצב"ה**

הונצח ע"י המשפחה שיחיו

זעילוי נשמת

מרת **ברכה כץ** ע"ה
בת ר' פנחס שתול ז"ל
נלב"ע כ"ד בכסלו

תנצב"ה

הונצחה ע"י חתנה ובתה
ר' **דוד יהודית יפה** שיחיו

זעילוי נשמת

הר"ר **אהרן ליסטנברג** ז"ל
ב"ר חיים פנחס ז"ל
נלב"ע כ"ד בכסלו תשס"א

תנצב"ה

הונצח ע"י המשפחה שיחיו

זעילוי נשמת

מרת **גיטל בריל** ע"ה
בת ר' אברהם נחום הלוי ז"ל
נקטפה כ"ג בכסלו תשמ"ט

תנצב"ה

הונצחה ע"י המשפחה שיחיו

ה"עיר העתיקה", אינה עתיקה כל כך: על כל החוקרים מוסכם, כי ירושלים, שנתקדשה לראשונה על ידי דוד המלך ושלמה בנו, אשר גם בנו את חומתה (מלכים א' טו/ט דברי הימים א' פרק י"א), אינה במקום שאנו מגדירים כיום "העיר העתיקה". העיר העתיקה של ימינו משתרעת החל מהר הבית וצפונה. לעומת זאת, בזמן דוד המלך, ירושלים נבנתה בדרומו של הר הבית. לפיכך, חלקים נרחבים הנמצאים מדרום לחומת העיר העתיקה, קדושים בקדושת ירושלים.

בין השנים תרנ"ד-תרנ"ז, חשפו החוקרים חומה הרחק מחומות העיר העתיקה, שגילה מצביע על כך שהיא נבנתה בתקופת בית ראשון. אם כנים הם הדברים, הרי שבריכות השילוח ואל חמרה, רחובות מעלות עיר דוד, ואדי חילוה, מלכי צדק ומעלה השלום קדושים המה בקדושת ירושלים. כמו כן, התגלתה חומה עתיקה במזרח העיר העתיקה, במרחק של 16 מטר ממנה. לפיכך, יש המשערים, כי קדושת ירושלים משתרעת על פני ששה עשר מטרים מחוץ לחומת העיר העתיקה, מצד מזרח. והיכן הוא ה"בצע התחתון" שהתווסף לירושלים על ידי חזקיהו המלך? לדעת הגר"מ טיקוצ'ינסקי, הוא ממוקם בצפונה של ירושלים ההיסטורית, עד החומה הצפונית של העיר העתיקה כיום. לדבריו, העיר העתיקה כולה קדושה בקדושת ירושלים.

ברם, יש המערערים (ראה אנציקלופדיה תלמודית כרך כ"ה נספח לערך ירושלים, טור תש"ז הערה 406) על הנחה זו, מכח מספר קברים מימי בית שני שהתגלו בעיר העתיקה אחרי פטירתו של הגר"מ טיקוצ'ינסקי זצ"ל. מאחר שאין קוברים את המת בירושלים, מוכח, לכאורה, שאין העיר העתיקה של היום קדושה בקדושת ירושלים. אמנם, מן הראוי לציין, כי יתכן שקברים אלו נכרו שלא כדין (עיי"ש הערה 32). עד כה עסקנו בגבולות ירושלים הקדושה מדין תורה. ברם, לדעת המהרי"ט (ח"ב י"ד סי' ל"ז), מדרבנן יש לנהוג בקדושה גם ב"בצע העליון" שהתווסף לירושלים שלא על ידי אורים ותומים. לדעתו, איפוא, קדושת ירושלים משתרעת עד מקום החומה השלישית במערב ירושלים המגיע עד עמק ג'ורת-איל-ענב.

דף ב/א החליצה ומיאונין בשלשה

פרשת מיאונה של סולקא, גיסתו של רבי יעקב פולק

חז"ל תיקנו שיתומה מאביה יכולה להתקדש במקרים מסויימים גם בקטנותה (עיי' טוש"ע אהע"ז סי' קנ"ה). קטנה זו יכולה למאן בבעלה כל זמן שלא גדלה תחתיו, ובכך פוקעים קידושה ללא צורך בגט, ובמשנתנו מבואר, כי עליה למאן בפני בית דין של שלושה דיינים. המיאון מקיף סוגיות רבות בש"ס וסימן בן כ"ב סעיפים ב"שולחן ערוך" (אהע"ז סי' קנ"ה).

בזמנינו אין נוהגים להשיא בנות קטנות כפי שהיה נהוג בעבר, למעט יהודי תימן שנהגו כן בארץ מגוריהם, כדי להצילן מגזירות שונות. לעומת זאת, עד לפני כחמש מאות שנה, עדיין עסקו הפוסקים בשאלות הקשורות בנישואין כאלו, ובראשן - בשאלת המיאון עצמו.

לפני כשש מאות שנה, חי ופעל באשכנז רבי מנחם ממירזבורק, בעל "מעיל צדק", אשר נקרא ר' מנחם מ"צ או ר' מנחם המעילי על שם ספרו. לפי עדות המהרש"ל (י"ם של שלמה" יבמות פרק י"ג דין י"ז), רבי מנחם "איזן ותיקן כמה גדרים וסייגים לתורה, והיה מומחה וגדול בתורה ונתפשטו תקנותיו וגזירותיו בכל ארץ אשכנז".

אחת מתקנותיו היתה לבטל את המיאון ואין אשה יוצאת מבעלה אלא בגט, זאת, כדי שלא יאמרו הבריות שאשת איש יוצאת בעל כורחו של בעלה בלא גט, ומתוך כך יבואו להקל בחומרת האיסור. בנוסף לכך, יש לחשוש שמא היא תמאן בפני אנשים שאינם תלמידי חכמים והם לא ישימו לב לבדוק אם אכן קטנה היא בזמן המיאון ומותר לה למאן.

לפני יותר מ-500 שנים, בשנת רנ"ב נתקדשה יתומה קטנה בשם סולקא, על ידי אחיה ואמה, לתלמיד חכם בשם רבי דוד צענער. לאחר זמן מה ביקשה הקטנה להיפרד הימנו, ומאחר שהחתן סרב לגרשה בגט, לימדוה קרובה למאן, והיא עשתה כן. בעל אחותה, רבי יעקב פולק אבי שיטת הפלפול, שנחשב לאחד מגדולי הדור ועמד בראש ישיבה בפראג שם הרביץ תורה לאלפים, הסכים למיאון, והתיר לה להנשא לכל אשר תחפוץ גם בלא קבלת גט.

נגד דעתו של רבי יעקב פולק יצאו במחאה חריפה רבים מגדולי הדור, ביניהם גם אחד מרבנותיו של רבי יעקב, הגר"י מרגליות, בעל "סדר הגט", וכן המהר"י מינץ, שפסקו כי יש לקיים את תקנת רבי מנחם ממירזבורק, שלא למאן בזמן הזה. הם אסרו על הממאנת להנשא לאחר בלא גט, ואף הטילו על כך נידויו! רבי יעקב פולק, שהיה "רב גובריה", לא חש לפסיקתם. הוא הוכיח, כי התקנה לא התקבלה ואף לפניו היו נוהגים למאן, והשיא את גיסתו בלא להצריכה גט.

לאחר הסערה הגדולה שפרצה (ראה שו"ת מהר"י מינץ סי' י"ג), עזב רבי יעקב פולק את פראג, וקבע את מושבו בקראקא שבמדינת פולין. כשלושים וחמש שנה ישב בה והקים שם ישיבה גדולה אשר תרמה רבות להפיכתה של פולין למרכז התורה הגדול באירופה למשך מאות שנים.

מה נפסק להלכה, בשאלה זו? המהרש"ל (ביש"ש שם) מביא בקצרה את הפרשה שאירעה בדור שלפניו, ומספר ששמע כי הזיווג השני לא עלה יפה בעקבות הקפדתם של גדולי הדור. לדעתו, כלל אין למאן בזמן הזה, ואף אם מיאנה לא תנשא בלא גט, אלא אם כן הורו לה כן בית דין. אלא שאת בית הדין הזה ראוי להוריד מגדולתו.

יהודי נכבד מצאצאיו של הרב אליעזר דלברג ז"ל, ניאות לפענח עבורנו את פשרם של המשפטים החקוקים על מצבת אבי זקנו.

באותם ימים, בירושלים של פעם, כמעט שלא נמצא אדם, אשר לא הכיר את הרב אליעזר יוסף דלברג זצ"ל.

הר"ר אליעזר יוסף, יהודי חינוך ותוסס, תלמיד חכם ובר אוריין, התגורר בשכונת בתי ורשה, ואת רוב עיתותיו הקדיש לתורה ולעבודת ה'. מידי יום נאמר על ידו שיעור בבית הכנסת והוא אף חיבר ספר "אהבת השם", העוסק בקבלה ובהסברת אהבת ה'. את פרנסתו מציא הר"ר אליעזר יוסף בחנות לממכר מכשירי כתיבה אשר מוקמה בשער יפו. לא רבים זוכרים, אך רק לפני מספר עשורים ירושלים "החדשה" היתה מעין "פרוייקט" מרוחק מן "העיר", הלא היא העיר העתיקה.

הליכה או נסיעה אל העיר ה"חדשה" וממנה, לא היו דבר של מה בכך, ועוברים ושבים רבים נכנסו לחנותו של הר"ר אליעזר יוסף אשר מזג להם כוס צוננים, ביניהם חכמי ורבי ירושלים אשר ראו נחת מחידושי המאלפים שנאמרו על ידו במתק שפתים, או סתם "עמך" שנהגו לשמוע וורט יפה על פרשת השבוע.

ויחי היום, ולקוח שרכש גליל נייר לבן צחור וחלק, בא להחזיר את מקחו, לאחר שלהפתעתו פתח את החבילה העטופה בביתו וגילה, כי הנייר אינו לבן - כי אם אפור, ואינו חלק - אלא מעוטר בפרחים סגוניים עדינים.

הר"ר אליעזר יוסף הרכיב את משקפיו, יצא אל החצר, בדק את גליל הנייר מול קרני החמה החורפית והודה בצדקת הלכות. הנייר לא היה לבן. **משחזרה** הודה בצדקת הלכות. הנייר לא היה לבן. יוסף כי ראייתו אינה תקינה.

ימי החורף הערפיליים חלפו עברו, ועדיין ראייתו נותרה מעורפלת. משכך חש הר"ר אליעזר יוסף למלומדי הרפואה שבירושלים עיר הקודש, כדי שיאבחנו את מצב עיניו.

משך הדוקטור בעפעפיו של הר"ר אליעזר יוסף, ציבט את שמורות עיניו, ולאחר שהביט ממושכות לתוך אישוניו לאורה של עשית מסנוורת, קבע בפסקנות שאינה משתמעת לשתי פנים כי ראייתו של הר"ר אליעזר יוסף הולכת ומדרדרת, כאילו לא ידע זאת בעצמו, ועליו לעבור ניתוח מסוכן להצלת ראייתו.

יצא הר"ר אליעזר יוסף את משכנו של הדוקטור, ונפשו המתה עליו. העיניים שלו. ריבונו של עולם. סהרורי ומדוכך עד עמקה של נפש הוליקוהו רגליו לעבר ביתו, שם שח לבני משפחתו את מאורעות היום.

כשראשו שעון בין ברכיו וכתפיו רוטטות נשמע הר"ר אליעזר יוסף מבכה מרה: "איני יודע את נפשי. כיצד אלמד תורה? מילא מכשירי הכתיבה, פרנסה מן השמים. אבל תורה מה תהא עליה?". **כל** אותו הלילה לא נתן הר"ר אליעזר יוסף תנומה לנשמתו המיוסרת, ועם בוקר הוא סר שנית למשכנו של הדוקטור. שהה הר"ר אליעזר יוסף בבית הדוקטור כמה ששהה ומיד בצאתו ממנו שם פעמיו לעבר בית המדרש.

ששה חדשים ישב הר"ר אליעזר יוסף רוב שעות היום בבית המדרש, ראשו טמון עמוק בגמרא, ופניו קורנות מאורש עלילאי, שהלך והתפשט ככל שחלף הזמן.

חלפה עברה לה חצי שנה ור' אליעזר יוסף שב לביתו של הדוקטור, מצוייד בספר תהלים ונפשו רגועה ושלווה.

עשה הרופא את שעשה, חיטא וחתך, תפר וחבש, ור' אליעזר יוסף התעורר וחיוך על פניו. שבועות מספר היה ר' אליעזר יוסף ספון בביתו, כשעיניו חבושות בתחבושת צחורה. הכל סביבו מיילים ומתפללים להצלחת הניתוח, אך הוא, ר' אליעזר יוסף, שלו ורגוע ופיו ממלמל ללא הרף. **תורה מה תהא עליה???** שאלו אחד ממקורביו. כיצד זה אתה כה רגוע, כאשר עדיין אינך יודע אם הניתוח הצליח. הרי כה פחדת כי הניתוח לא יעלה ארוכה למחלתך ושוב לא תוכל להגות בתורה?

"מנהג" אינו יכול להקבע בדבר שאינו מצוי: לעומת זאת, הרמ"א, שהיה מתלמידי תלמידיו של רבי יעקב פולק, כותב במילים קצרות בסוף הסימן הארוך ב"שולחן ערוך" העוסק בהלכות מיאון (אהע"ז סי' קנ"ה) שגם בזמן הזה ניתן למאן, "וכן עשה מהר"ר יעקב פולק ז"ל מעשה בימיו". טעמו של הרמ"א, מבאר בעל התניא (בשו"ת שבסוף שולחן ערוך הרב סי' כ"ב ע"פ דברי הרמב"ם), כי אין שייך מנהג בדבר שאינו מצוי [נפרט, ב"שב ואל תעשה" עיי"ש], כך שאין לטעון כי "נהגו" שלא למאן (ע"ע "פתחי תשובה" ו"ערוך השולחן" שם). בעל "ערוך השולחן" (סי' קנ"ה סעי' נ"ט) תמה על פסקו זה של הרמ"א ומסיים: "וגם בימי חורפי שמעתי שבדור שלפנינו היה איזה מיאון והרעישו חכמי הדור את העולם, ולא ידעתי מה עלתה בזה ועתה בזמנינו, לא נראה ולא נשמע הדבר הזה כלל וכלל".

דף ה/א לא יסור שבט מיהודה

תשובת חכמי ישראל לצוררי היהודים

בגמרתנו מבואר, שראשי גלויות בבל אשר התייחסו על שבט יהודה, ינקו את כוחם מברכת יעקב אבינו לבנו יהודה (בראשית מט/ו): "לא יסור שבט מיהודה", וכפי שכתב הרמב"ם (הל' סנהדרין פ"ד הל' י"ג): "ראשי גלויות שבבל במקום מלך הן עומדים, ויש להן לרדות את ישראל בכל מקום ולדון עליהן בין רצו בין לא רצו שנאמר לא יסור שבט מיהודה אלו ראשי גלויות שבבל". גם המשך הפסוק "ומחקק מבין רגליו", בא לידי ביטוי בכך שנשיאי ארץ ישראל היו משבט יהודה.

נבואת יעקב אבינו לבניו שימשה את הנוצרים צוררי היהודים במשך שנים רבות ככלי ניגוח, בבואם להצביע על "אי דיוקים" בתורתנו הקדושה. וכך, אנו מוצאים בספרים שונים שאלה שחזרה על עצמה בפולמוסים רבים: הרי הפסוק מבטיח ליהודה שלטון נצחי: "לא יסור שבט מיהודה", איה הוא שלטונו של יהודה והיכן היא מלכותו?

הרמב"ן (בראשית מט/ו) בהתייחסו לשאלה זו מצטט את הפסוק (דברים כח/ל) "יולך ה' אתך ואת מלכך אשר תקים עליך אל גוי אשר לא ידעת אתה ואבת'ך", ומוכיח מכך, כי גם התורה עצמה אינה מוציאה מכלל אפשרות את הפסקת שלטונו של שבט יהודה. לפיכך, הוא מפרש את הפסוק "לא יסור שבט מיהודה", כי כל עוד קיימת מלוכה בישראל, יש להעמיד מלך משבט יהודה בלבד, ואין זו, איפוא, הבטחה לרציפות שלטונית לאורך ימים.

אכן, כותב הרמב"ן, אלו שעברו על איסור זה, ומינו מלך שאינו משבט יהודה, נענשו קשות: "זוהי היה עונש החשמונאים שמלכו בבית שני. כי היו חסידי עליון, ואלמלא הם נשתכחו התורה והמצות מישראל. ואף על פי כן נענשו עונש גדול... בעבור זה שמלכו ולא היו מזרע יהודה ומבית דוד, והסירו השבט והמחוקק לגמרי. והיה עונשם מדה כנגד מדה, שהמשיל הקדוש ברוך הוא עליהם את עבדיהם והם הכריתום".

גם הרשב"א מתייחס לשאלה זו (שו"ת הרשב"א ח"ד סי' קפ"ז) וכותב: "ראיתי לכתוב בספר, את אשר נתווכח עמי אחד מחכמיהן באותן הדברים". לדבריו, אכן בפסוק טמונה הבטחה כי מלכותו של יהודה נצחית היא. ואילו להפסקת המלוכה בתקופת הגלות, או בתקופות אשר בהן מלכו אחרים שלא משבט יהודה, אין להתייחס אלא כהפסקה זמנית בלבד, שהרי, המשך הפסוק הוא "עד כי יבא שילה ולו יקהת עמים", כלומר, הרי בסופו של דבר יבוא המשיח, שהוא מזרע יהודה, וישיב את המלוכה לשבט יהודה, ותשוב לו ירושתו מקדם.

נסיים בעדותו המעניינת של הרדב"ז (שו"ת רדב"ז ח"ג סי' תק"ט) אודות ייסוד שושלת הנגידיים במצרים: "מלך מצרים, הנקרא אצלם חל כליפא, נשא בת מלך בגדד, היא בבל, וכשבאה למצרים שאלה על ענין היהודים ואם יש להם מלך או נשיא, ואמר לה המלך אין להם לא מלך ולא נשיא. אמרה לו, והלא במלכות אבי יש ישראלים הרבה, ויש להם נשיא נקרא ריש גלותא, והוא מזרע דוד המלך ע"ה ואבי מתברך בו ועושה לו כבוד גדול לפי שהוא מזרע מלכים ונביאים, ומיד צוה המלך להביא לו משם איש אחד מזרע דוד המלך ע"ה. ושלחו איש נבון וחכם מר פ' מזרע הנשיאים, ומנה אותו לנגיד על כל היהודים אשר בכל מלכותו, ומשם נשתלשל הנגידות במצרים".

דף י/ב עיבור החדש בשלשה

קידוש החודש והלוחות שלנו

עד ימיהם של אביי ורבא, חכמי התלמוד, היו הסנהדרין שבארץ ישראל קובעים את ראשי החודשים על פי ראיית מולד הלבנה. אולם, מאז ועד עתה נקבעים מועדי ישראל על סמך הלוח שתקן הלל השני בשנת ד' קי"ט. לדעת הרמב"ם (הל' קידוש החודש פ"ה הל' ג'), הלכה למשה מסיני היא, שבהעדר הסנהדרין נקבע לוח השנה על פי חשבון. לעומת זאת, הרמב"ן (בהשגותיו לספר המצוות, מצווה קמ"ג) סובר, כי הלל השני קידש את כל החודשים מראש.

אחד הכללים שעל פיהם סידר הלל השני את לוח השנה הוא, שראש השנה של כל שנה יחול ביום מולד הלבנה. ה"מולד" הוא הרגע בו הירח משלים הקפה סביב כדור הארץ, וניצב במקום שהחמה שופכת את אורה על חלק ממנו הנראה לעינינו. אלא, שלכלל זה שראש השנה יחול ביום מולד הלבנה, שתי הגבלות. א. "לא אד"ו ראש". היינו: לעולם לא יחול יומו הראשון של ראש השנה בימים א', ד', ו' מימות השבוע, ולפיכך, גם אם חל בהם המולד, ייקבע ראש השנה ביום שלמחרת.

חי"ך הר"ר אליעזר יוסף את חיובו הנצחי, וחשף את סודו: באותו בוקר, כאשר שבתי לבית הרופא, שאלתי אותו לפרק הזמן שאפשר לדחות את הניתוח ללא גרימת סיכון רפואי, והרופא השיב לי כי במחצית השנה הקרובה לא אסתכן אם אמנע מן הניתוח. בששה חודשים אלו ישבתי בבית המדרש, וחזרתי ושיננתי את מסכת ביצה ואת מסכת ראש השנה, עד שהיו מסכתות אלו שגורות על פה על לשוני. ביום ובליל, בשכבי ובקומי, יכול הייתי ללמוד כל סוגיה מן המסכתות הללו. הן היו מונחות בראשי עמוד אחר עמוד, דף אחר דף.

כעת, אני ממתין ומצפה לתוצאות הניתוח. כמובן, שאני מייחל ל"פוקח עוורים" שיש לי את ראייתי, אך שוב איני חושש ל"תורה מה תהא עליה!!!"

כעבור מספר שבועות שב הר"ר אליעזר יוסף למשכנו של הרופא. הלה חתך באחת את התחבושות העבות, הציץ בסקרנות לאישונו המתרחבים של הר"ר אליעזר יוסף, וקבע "כבודו רואה".

מני אז ניצל ר' אליעזר יוסף את שליטתו המושלמת במסכתות ביצה וראש השנה, ובכל עת ופנאי היה משנגן וחוזר ולומדן, ועד ערב ימיו זכה לסיימן למעלה מארבעת אלפים פעם!

בצוואתו לבניו כתב הרב אליעזר יוסף לדברג זצ"ל, כי אולי ראוי לציין עובדה זאת על מצבתו, למען יעמוד מעשה זה חקוק ימים רבים על הר המנוחות אשר בירושלים עיר הקודש. והיה העובר ליד המצבה ותמה: מילים אלו מה הן אומרות? ישיבו לו, כי פעם התגורר בירושלים יהודי ירא שמים, ומאהבתו לתורה הקדושה, זכה ללמוד ארבעת אלפים פעם את מסכת ביצה ואת מסכת ראש השנה.

יהודי תלמיד חכם מבאי בית מדרשונו, אשר שמע מעשה מפעים זה, נשא קל וחומר בעצמו ואמר: ומה הר"ר אליעזר יוסף, אשר נשמטו עמדה תלויה על בלימה, זכה להגות בהתמדה בתורת ה' למרות החרדה והחששות הרבים שמילאו את ליבו - קל וחומר שעל יהודי, אשר חנוה' במאור עיניים ובבריאות, לקבוע עיתים לתורה, למען תעמוד זכות זו לו ולבניו אחריו.

המעוניין לזכות את הרבים בספור מעניין, או בעובדה מרתקת שניתן ללמוד מהם מוסר השכל, מוזמן לפנות למערכת מאורות הדף היומי, ואנו נפרסם זאת בע"ה בטור זה. תכתובת: ת.ד. 471 בני ברק. פסק: 03-570-67-93 דוא"ל: mendelson@meorot.co.il

בברכת התורה, העורך

פנינים

דף ז/א או תחילת דינו של אדם נידון אלא על דברי תורה

השאלה הראשונה

בסוגייתנו אומר רב המנונא, כי בתחילת דינו של אדם בבית דין של מעלה הוא נידון על דברי תורה. בעלי התוספות (ד"ה "אלא") מקשים על כך מן הגמרא (שבת לא/א) בה מבואר, כי בית דין של מעלה שואלים את האדם בתחילה "נשאת ונתת באמונה?", ורק אחר כך שואלים אותו "קבעת עיתים לתורה?". נמצא, כי תחילת דינו של אדם אינה על עסקו בתורה.

האדמו"ר מגור, בעל ה"אמרי אמת" זצ"ל, מתרץ קושיה זו על פי דברי חז"ל (יומא פו/א), "ואהבת את ה' אלהיך - שיהא שם שמים מתאהב על ידך. שיהא קורא ושונה ומשמש תלמידי חכמים, ויהא משאו ומתנו באמונה ודיבורו בנחת עם הבריות. מה הבריות אומרות עליו - אשרי אביו שלמדו תורה, אשרי רבו שלמדו תורה. אוי להם לבריות שלא למדו תורה, פלוני שלמד תורה - ראו כמה נאים דרכיו... אבל מי שקורא ושונה ומשמש תלמידי חכמים ואין משאו ומתנו באמונה, ואין דבורו בנחת עם הבריות, מה הבריות אומרות עליו - אוי לו לפלוני שלמד תורה..."

לפיכך, אף שתחילת דינו של אדם על דברי תורה, קודם לכל יש לוודא שנשא ונתן באמונה, ותורתו שלמד קידשה שם שמים, ולפיכך מקדימים ושואלים "נשאת ונתת באמונה?" ("אמרי אמת" - ליקוטים).

ב. מולד זקן בל תדרוש. היינו אם המולד "זקן", כלומר, שהוא חל מחצות היום ואילך, אין לקבוע את ראש השנה לאותו יום (עיי' רמב"ם הל' קידוש החודש פ"ז הל' ב).

סערה גדולה שהתחוללה בתקופתו של רבי סעדיה גאון, בין השנים ד' תרפ"א - תרפ"ד היתה עלומה זמן רב ונודעה בעיקר בעקבות גילוייה של הגניזה הקהירית.

ראש הישיבה בארץ ישראל באותן שנים היה רבי אהרן בן מאיר, שהיה ממשפחת הנשיאים, ונחשב לראשון מגאוני ארץ ישראל. הוא טען, כי הכלל האמור אודות "מולד זקן" החל מחצות היום ואילך אינו מדויק, לדעתו, ראש השנה יידחה ליום הבא רק כאשר המולד יחול כ - 35 דקות לאחר חצות היום [תרמ"ב חלקי שעה המורכבת מתר"פ חלקים]. רבי אהרן טען, כי כך קיבל מאבותיו ומאבות אבותיו. מהו טעמו של המספר הלז? על כך נשתברו קולמוסין רבים. היו שטענו, כי טעות היתה זו, והיו שהסבירו כי דעה זו היא כשיטה שלא נפסק כמוה (עיי' "תורה שלימה", חלק י"ג, פ"ט, וספר "עלה יונה", להגר"י מרצבך).

ברוב השנים אין מולד תשרי חל סמוך לחצות היום, ולפיכך, למחלוקת זו לא היתה חשיבות מעשית. אולם, בשנת ד' תרפ"ב, חל מולד תשרי רל"ז חלקים לאחר חצות היום, היינו: בתוך הזמן השנוי במחלוקת. בקיץ של שנת ד' תרפ"א הודיע רבי אהרן בן מאיר על כוונתו להכריז על חודשי שנת ד' תרפ"ב ועל מועדיה בהתאם לשיטתו. השמועה על כך הגיעה אל רב סעדיה גאון בהיותו בעיר חלב, בדרכו מארץ ישראל לבבל, והוא הפציר ברבי אהרן במספר אגרות שכתב אליו, לחזור בו מכוונתו זו. ברם, רבי אהרן עמד בכל תוקף על דעתו, ובהושענא רבה בשנת ד' תרפ"ב הוכרז בהר הזיתים, שנהגו להקיפו ביום זה, כי החודשים חשוון וכסלו באותה שנה יהיו בני עשרים ותשעה יום בלבד. על ידי חיסור יומיים אלו, ראש השנה חל ביום ג' בשבוע בעוד שלשיטת בני בבל היו החדשים חשוון וכסלו מלאים וראש השנה חל ביום ה' בשבוע.

בנתיים הגיע רב סעדיה גאון לבבל, והוא קם כארי ללחום את מלחמת המועדים. לכל תפוצות ישראל נשלחו עותקים מספרו "ספר זכרון לדורות" שחובר על ידו כדי למנוע את הפילוג בעם. אולם, הגולה וארץ ישראל היו אז כמדורת אש, כאשר נודע, כי רוב בני ארץ ישראל שינו את לוח השנה בהתאם לשיטת רבי אהרן בן מאיר, ואכלו חמץ בימים האחרונים של הפסח לפי הלוח של חכמי בבל. מכתבים רבים שעסקו בפרשה זו נשלחו באותה תקופה מארץ ישראל לבבל ומבבל לארץ ישראל, בנסיון לשכנע אלו את אלו, בצדקת טענותיהם. מכתבים אלו התגלו בגניזה הקהירית, ובהם אנו מוצאים את טענת בני ארץ ישראל, כי גם לאחר שנחרב בית המקדש השני המשיכו הנשיאים בארץ ישראל לקבוע הלכות אלו, מאחר שסמכות הסנהדרין הגדולה עברה אליהם (עיי' "נפש חיה" סי' ס"ח הובא בשו"ת "אבני נזר" או"ח סי' ש"ט), וממילא רבי אהרן בן מאיר הנשיא הוא בעל הסמכות היחידה לקבוע את לוח השנה העברי. אולם, בני הגולה השיבו להם, כי לאחר שנקבע הלוח על ידי הלל השני, ניטלה סמכות זו מידי אדם והחשבו נקבע על ידי כללים בלבד. למעשה דעת רב סעדיה גאון, שבתוך השנים המדוברות הפך לראש ישיבת סורא, התקבלה בכל העולם, ואף בני ארץ ישראל חזרו בהם לאחר מכן. רב סעדיה גאון הוא מקיים המסורת של לוח השנה "שמפיו אנו חיים שמסר לנו סוד העיבור", כדברי רבינו תם ("שבלי הלקט" סי' כ"ח).

דף ז/א דאזיל מבי דינא שקל גלימא, ליזמר זמר ולזייל באורחא

הגב שלא נתפס

בגמרתנו נאמר, כי מי שבית דין נטלו את טליתו כדי לפרוע את חובו לאחר, עליו לשמוח על כך. מה הטעם? בעל "הפסח חיים" זצ"ל המשיל על כך משל לחבורת שודדים ותיקים שצירפו חברים חדשים לכנופיתם. כדי שייכירו אלו את אלו, סוכם ביניהם, כי כל בני החבורה ילבשו בגד אחד זהה. **פעם אחת** - בתום ליל עבודה מפרך, יצאו השודדים אל בית מרוח, שם אכלו ושתו לשוכרה. בגמר הסביאה מיאנו אחדים מהם לשלם, ובעל המקום לא נתנם ללכת עד שהניחו אצלו את בגדם העליון כמשכון.

מספר ימים לאחר מכן עלו סוכני המלוכה על הלבוש האחיד של השודדים, ותפסו את כולם חוץ מאת אלו שהשאירו את בגדיהם אצל בעל בית המרוח... אהה! אמרו אלו לנפסם בשמחה גדולה. טובה עצומה עשה זה עמנו, שהכריחנו לתת את בגדנו כמשכון...

על האדם לדעת, אומר ה"חפץ חיים" כי בגד או כל דבר גזול הנמצא אצלו הוא סיבה לאיבוד יתר ממונו. על כן, כאשר בית הדין פשט הימנו בגד זה והחזירו לזה שהוא חייב לו - טובה גדולה עשו עמו. אף ממון אחר שלו ניצל על ידי כך... ("אהבת חסד" ח"ב פ"א).

דף ז/ב אם ברור לך הדבר כאחותך שהיא אסורה לך אומרנה, ואם לאו אל תאמרנה

העץ המדבר

סוגייתנו מדגישה את חובתו של הדיין לשקול היטב את פסק ההלכה שהוא עומד להוציא ולהכריע את הדין. רק אם ברורים לו הדברים היטב.

פעם ביקש רבה של בריסק, רבי חיים סולובייצ'יק זצ"ל, להמחיש לבנו הגרי"ז - לימים אף הוא רבה של בריסק - עד היכן צריך כל דבר להיות ברור בעיני האומרו, כאמת לאמיתה, שכל רוחות שבעולם לא יזיזוהו, והוא משל לו משל.

תאר לעצמך, אמר לו, שהנך עובר על די אילן מסוים, ואדם אחד פונה אליך ומספר לך כי לפני דקות אחדות פתח העץ את פיו ודיבר... הלא מיד תסיק אל נכון, כי שוטה הוא הלה. והיה כי יאמרו לך זאת עשרה אנשים, גם אז תדונם כמשוגעים. כאשר יעידו על כך אלף איש, ודאי תהרהר, כי טועים הם, כנראה. ואילו אם מאה אלף איש יעמדו על כך בתוקף, או אז יתחיל לעלות ספק בדעתך, שמא אכן עץ יכול לדבר... **אות היא**, כי מעולם לא היה הדבר ברור לך, כי עץ אינו מסוגל לדבר...

מאירים את מסכת סנהדרין

לראשונה: מוצא מוקד מפוסק נוק חשק ללימוד

• נוסח תגמרא והמפרשים מונה ומתוקן במיטב המסורת של מהדורות הש"ס של "ענין והדר" • תגמרא, הרשי והתוספות מוקדם ומפוסקים בדיוק ובשלימות • רקע מיוחד להקלת הקריאה ולמערכת כבאי עיניים

הופיע מסכת סנהדרין

• בתוספת טענות בגליון הדף להשלמת לימוד הש"ס • בסוף הדבר נוסף ביאור למשניות - 'מאורות המשנה' • להשלמת הלימוד ביהלכה למעשה צורף החיבור הנפלא 'מאורות ההלכה' הדגושות בתחילת ענין בתוספות

הגמרא המושלמת המחבבת את הש"ס על לומדיה

מוקד ישיר לגמרות "דף היומי": 02-804-3333